

ב), ונכנס לגן כשלא הזמן, וכדאיתא בחגיגה (יג.) אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמישה דברים, "שר חמישים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש" (ישעיה ג ג), וביארו שם (יד.) "שר חמישים" בקי בחמישה חומשים וכו', "נשוא פנים" זה שנושאין פנים לדור בעבורו, "יועץ" שיודע לעבר שנים ולקבוע חודשים, "חכם חרשים" מחכים רבותיו וכשדורש כולם נעשים חרשים, "ונבון" זה המבין דבר מתוך דבר, ע"כ. ובחידושי למס' חגיגה הארכתי, ע"ש. וכעין זה בזהר חדש (כה.), אולם שם סתם וכתב: "תנינן מוסרים סתרי תורה לחברים הראויים לכך", ולא פירש. אך מצאתי שם (יא.): שביאר יותר וז"ל: אמר רבי יצחק, אין מגלין סתרי תורה, אלא לאדם חכם, וקורא ושונה, ותלמודו מתקיים בידו, והוא ירא שמים, ובקי בכל דבר, ואדם שאינו כענין זה וישאל על הסתרים והנעלמים שלמעלה, אמור לו ממה אתה שואל, שא נא ענין וראה, כי בראשית ברא אלהים וכו' ולא גילתה התורה יותר (ר"ל הדברים שנבראו קודם העולם הנזכרים בפסחים נד:). ע"ש שהאריך, ובמ"מ (ח"א דף שפח, ודף קעד ואילך). וראה בשו"ת יכין ובעז (ח"א סימן קלה), שביאר לשונות הגמרא הנ"ל. ומי הראוי לבוא בסודם של דברים מצאתי בתיקוני הזוהר (תיקון י"ח דף לג: וז"ל: לאו כולהו עאלין לבי מלכא (אין לכולם זכות להיכנס לבית המלך), אלא אילין מארי דביתא (רק בני ביתו של המלך רשאים), דאיתמר בהון "ילדים אשר אין בהם כל מום" (דניאל א ד), (ר"ל צדיקים נקיים כמו ילדים אשר אין בהם חטא, ומפרש: לא בצלותהון (אין פגם בתפילתם, כי מתפללים לתיקון השכינה ולא לצורך עצמם), לא בנשמתהון (גם בנשמתם אין פגם, כי אין בהם עוונות שעשו איזה פגם או רושם בנשמתם), טובי מראה בכל עובדיהון (שכל מעשיהם טובים בלי פגם צד ופניה), ומשכילים בכל חכמה (היינו פשט), ושפירין למחזי (יפים למראה, כי מי שאין בו חטא שכינה סביבו מייפה אותו עמ"ש"כ בחידושי למס' ברכות מח. ד"ה: בן שנה שאול), ויודעי דעת ומביני מדע, ידיעין בחכמה ובתבונה ובדעת, דאין דורשין במעשה מרכבה אלא אם הוא חכם בחכמה ומבין בבניה ויודע בדעת וכו', ואינון צדיקים גמורים, ע"ש ובמ"מ (ח"א דף תקכא).

ד) ועין רואה שכן פסק הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פרק ד הלכה יג) וז"ל: ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרד"ס אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר, ולחם ובשר זהו לידע ביאור האסור והמותר וכיוצ"ב משאר המצוות, ואע"פ שדברים אלו דבר קטון קראו אותם חכמים, שהרי אמרו חכמים דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטון הוויות דאביי ורבא, אעפ"כ ראויים הן להקדימן שהן מיישבין דעתו של אדם תחילה, ועוד שהן הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה לישוב העולם הזה כדי לנחול חיי עולם הבא, עכ"ל. ועוד

שם (פ"ב הי"ב) וז"ל: צוו חכמים הראשונים שלא לדרוש בדברים אלו אלא לאיש אחד בלבד והוא שיהיה חכם ומבין מדעתו ואח"כ מוסרים לו ראשי פרקים וכו', ע"ש. ואחריו הלך הרמ"א ביו"ד (סימן רמו ס"ד) וז"ל: ואין לאדם לטייל בפרד"ס אלא לאחר שמילא כרסו בשר ויין והוא לידע איסור והיתר ודיני המצוות. ע"ש. וכן כתב החיי אדם (כלל י אות יב) וז"ל: ואין לאדם ללמוד חכמת קבלה אלא עד שמלא כרסו בגמרא ובפוסקים, ויהיה ירא שמים גדול ויושב תמיד ועוסק בתורה, אבל בלא זה אסור. וכ"כ בכף החיים סופר (סימן קנה ס"ק יב) וז"ל: אסור ללמוד ספרי קבלה אם הוא ריק מלימוד בפוסקים וכו', ע"ש. ועיין עוד בשו"ת שמחת הרגל (ח"ז סימן מא). ובשו"ת שואל ונשאל ח"ה (יו"ד סימן קיח). ולא רק הפוסקים הזהירו בזה אלא גם המקובלים עצמם, זה יצא ראשונה הרמ"ק בספרו אור נערב (ח"א פ"ו) וז"ל: והנה הכת הטועה היא קצת מבני דורנו, שאין להם מבוא, לא במקרא ולא במשנה, והם עוסקים בחכמה זו, ואין ספק שהם טועים טעות גמורה מכמה טעמים וכו', ע"ש שפירטם באורך גדול אחד לאחד, וע"ש עוד (ריש פרק ג). וכ"כ מהר"ם פאפירש בספרו אור צדיק (סימן כב). ועמ"ש"כ בריש עץ חיים (דף א סוף ע"ד). וע"ע בשער הגלגולים (הקדמה יא) ובהקדמה לשער המצוות, ובשומר אמונים קדמון (ויכוח א אות כט). ואנכי הרואה לידיד נפשי הרב המקובל אברהם מרדכי יצחקי שליט"א, מגזע תרשימים צאצא רבינו יוסף חיים זצ"ל, בספרו מאיר אור לי (בדף לז ועוד בדף מא) שישב היטב על מדוכה זו ואסף איש טהור כמה תנאים הכרחיים כדי ללמוד קבלה וסוד, ובלעדיהם העדרותו בשיעור טוב ממציאיותו שם, ע"ש.

ה) "ודמע תדמע ותרד עיני דמעה" (ירמיה יג יז), ג' דמעות הללו למה? דמעה ראשונה על אותם המלמדים חכמה זאת, הקוראים עצמם "מקובלים" ואינם אלא "מבולבלים" בעצת היצר המתגבר עליהם בכל יום, והמרחק בינם לבין חכמה זו כרחוק מזרח ממערב. צא ולמד ממה שכתב הרמ"א בספר תורת עולה (ח"ג פ"ד) וזת"ד: הנה מיימי לא ראיתי בדור הזה ת"ח מקובל שיודע הדברים על בוריים, מצד הקבלה האמיתית, ויש רבים מההמון שקופצים ללמוד קבלה שהיא עבורם תאוה לעינים, ולמדים בזהר וברקאנטי ובספר שערי אורה, והגם שדבריהם סתומים וחתומים ואינם מובנים ע"פ האמת, מאחר שאין לנו מקובל מפי מקובל. ולא עוד אלא שענינו הרואות בעלי בתים שאינם יודעים בתורה מימינם לשמאלם ובחשכה יתהלכו, ואינם יודעים לפרש אפילו פרשה אחת עם פירוש רש"י, והם קופצים ללמוד קבלה, וזה משום שהדור יתום, ואיסתרא בלגינה קיש קיש קריא (ב"מ פה:), ועל דבר זה ידו כל הדוים. ויש שלמד בה מעט, ומתפאר בה ודורש בקבלה ברבים ועתיד ליתן את

הדין, ע"כ. ובשו"ת רב פעלים (סוד ישרים ח"ג סימן א) שלח לרב איזה אחד חכם בעיניו מכתב כולו אומר כבוד שהשתבח בעצמו שזכה ללמוד ספר עץ חיים חמש פעמים וחשב בדעתו הכושלת כי עתה עת האסף לקבץ תלמידים. והמשיל רבינו עבורו איזה משל לאדם שרוצה להיות רב חובל בים הגדול ולמד מלאכה זו רק מספינת צעצוע, ואחר המשל כתב ז"ל: כך אני קורא המשל הזה על מי שהוא חלש השכל בחלק הנגלה של תורתנו הקדושה והוא לומד דברי רבינו האר"י בעץ חיים ומבוא שערים וכו', ואינו מכיר ערכו אלא חושב עצמו שנעשה מקובל מוסמך וחושב שבלימודו זה נהירין ליה שבילין דרקינא כשבילי דנהר דעה וכו'. והדברים הקדושים נקראים "דברי קבלה" ואין אמיתותם מושגת לאדם אלא ע"י רב מוסמך שקיבל מרבו, כי אין הקולמוס מטיף דברים ברחבה כאשר יטיף הלשון מפה, והאריך הרבה בזה, ע"ש וברך עליו ברכה אחרונה. וכעין זה מצאתי בערוך השולחן (רמו סט"ו) וז"ל: ולענין לימוד חכמת הקבלה אשרי מי שזוכה לה כי היא מאירת עינים להבין עומק התורה, אומנם צריך לזה קדושה וטהרה וזריזות ונקיות וידיעה גדולה בתלמוד וכו'. ורוב המתפרצים לעלות בלא עת קומטו בלא זמן כמו שכתבו חכמי האמת (ש"ך סק"ו), וחכמה זו ראוי ללמודה מאב לבן מפה לאוזן, אך עתה בעוה"ר אין לנו זה וכו', ע"ש. וע"ע בספר החסידים (סימן רצב). ומצאתי לרבינו הרש"ש זיע"א בנהר שלום (לג ע"ג) וז"ל: יען כי ראיתי כמה נזק יצא ממה שכתבו בזה המקובלים שקדמו, כי רבים חללים הפילו וחיללו כבוד ה' וכבוד התורה, ה' יכפר בעדם, ומהם יצאו אבות ומהאבות תולדות הריסת יסודי התורה. ופעם אחת הוכרחתי בעל כורחי לעיין בדף אחד וכמעט קרעתי כל בגדי לראות דברים אשר לא על ה'. גם בעיני יפלא איך כת"ר משגיחים על ספרי שאר המקובלים כגון ח"י ומ"ח וכיוצא שדיבריהם מעורבים ומיוסדים על שאר תלמידי הרב ז"ל אשר לא סמך ידו עליהם ואין ראוי לסמוך כי אם על דברי האריז"ל ותלמידו מהרש"ל, עכ"ל (ובדפו"ח דף שלו). ומקצת מדבריו העתיק גם רבינו יוסף חיים ז"ל בדעת ותבונה (דף ד). ובשו"ת רב פעלים הנ"ל. ואם כזאת כתב הרש"ש על מקובלי דורו ודור שלפניו, מה נענה אחריו בדורנו זה? אשר כל הדיוט קופץ בראש לאמור אני אמלך, ולי נפתחו ארובות השמים ונגלו לי מראות אלהים, ואפילו ריח של תורה אין

בהם, וכל דיבורם כציפצופי עופות טמאים, ואין להם פניה וכוונה לשם שמים כלל, וכל מגמתם לקנות להם שם, וגם אבות אבותם אמרו "נבנה לנו עיר ונעשה לנו שם" (בראשית יא ד). שוב ראיתי גם לגאון חיד"א בדבש לפי (מערכה ק אות נב) שכ' בזה"ל: וצריך להיזהר ביותר בלימוד הקבלה, הן בתנאים שהתנו ללומד, והן שלא יאמר דבר שלא קיבל ואינו מפורש בכתבים אמיתיים של רבינו המהרש"ל ז"ל, ע"כ. ועמש"כ עוד בספרו שם הגדולים (ערך האר"י). ובכף החיים סופר (סימן קנה ס"ק יב) כתב וז"ל: בחכמת הקבלה לא יוציא מפיו מה שלא שמע מאדם שראוי לסמוך עליו, ע"ש. וגם רשב"י עצמו הזהיר כיוצ"ב את תלמידיו בהקדמת הזהר (ה). וז"ל: א"ר שמעון לחבריא, במטותא מנייכו דלא תפקון מפומייכו מלה דאורייתא דלא ידעתון ולא שמעתון מאילנא רברבא כדקא יאות, בגין דלא תהוון גרמין לההוא חטאה לקטלא אוכלוסין דבני נשא למגנא, פתחו כלהון ואמרו רחמנא לשזבן, ע"ש ובמ"מ (ח"א דף סה). ועמש"כ הרמ"ק לזוהר חיי שרה (קל): והובא במ"מ לשם. וע"ע בזוהר בא (מב): ובמ"מ (ח"ה דף תסה), ובזוהר שלח (קס). ובמ"מ (חי"ג דף מד). ובזוהר יתרו (פו). נשאל רבי חזקיה באיזה פסוק והשיב שלא שמע בזה ביאור שהרי כתיב "זאת התורה אשר שם משה" (דברים ד מד) ודרש "אשר שם משה" אתה רשאי לומר, דלא שם משה אי אתה רשאי לומר. וביאר שם במ"מ (ח"ו דף רכח) אסור לחדש שום הקדמה מדעתו, כי ראשי פרקים צריך מסירה וקבלה מרבו (כנזכר בחגיגה יג. מכאן ואילך מסרינן ראשי פרקים וכו'). אבל אם יש בידו הקדמות מרבו אשריו אם יחדש בתורה כפי שכלו, ע"כ. ע"ש עוד בזוהר יתרו (פו). שהאומר דבר שלא שמע מרבו עובר על "לא תעשה לך פסל וכל תמונה", והקב"ה עתיד להיפרע ממנו בעולם הבא, ויכרת מצרור החיים, ע"ש עוד ובמ"מ (ח"ו דף רל-ח). ובלשונותי החריפים של הזוהר נגעתי לקמן (סימן לג), ע"ש. ובמעלת המחדש חידו"ת כבר הארכתי בהקדמה לספרי עה"ת, ע"ש. ועוד אזהרה קיבלנו מרבנותינו עה"פ "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב ז), אם דומה הרב למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו, ואם לאו אל יבקשו (חגיגה טו: א), וכן פסק הרמב"ם הלכות ת"ת (פ"ד ה"א). והשו"ע (יו"ד סימן רמו ס"ח), וערוך השולחן (סימן רמו ס"ק כב).

א) וראיתי בספר "נחלת אבות" איזה גרגיר סוכר בביאור מאמר זה ואצינו כאן בתוספת נופך מרובה: הנה ודאי הבדל יש בין מלאך לאדם, כי המלאך הוא "עומד" והאדם הוא "מהלך", וכדרש הזוהר ואתחנן (רס). עה"פ "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" (זכריה ג ז). וכן הוא בזוהר תרומה (קע). עה"פ "וכל צבא השמים עומדים עליו" (מ"א כב יט) ובמ"מ (ח"ו דף תקכו). וזה שאמרו אם דומה הרב למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו, ואם לאו אל יבקשו ר"ל אם תמצא רב שמוכן לתת מזמנו לאחרים וללמדם ולהורות להם דרך הישר והטוב - אז בזמן הזה הרי הוא "עומד", שהרי יכל להוסיף בלימוד הפרטי שלו, ואעפ"כ בהיותו מסייע לאחרים לכאורה מפסיד מזמנו והתקדמותו הפרטית, ובאותם זמנים הוא דומה למלאך - שעומד. וזה עתה הראו לי כי מקור חידוש זה הוא מבעל ההפלאה והו"ד בספר לוח ארו (דף ד. דפו"י. ובדפו"ח דף עמוד לה). ועמש"כ

וע"ע בשו"ת חתם סופר (סימן מא). ובזוהר נשא (קמה:): כתב עה"פ הנ"ל כי רק מי שיש בו חסידות נקרא "מלאך", ובמ"מ (ח"ב דף שצד). וע"ע בזוהר פנחס (רנג). ובמ"מ (ח"ד דף תקפז). נמצא כי רק אם הרב מתחסד תורה יבקשו מפיהו, ואלו השוטים אפילו עיקר הדין אינם מקיימים, ולא ימצא תלמיד אחד מני אלף שיהיה דוגמת ר"מ שרימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק כנוזר בחגיגה שם, ובתקוני הזוהר (תיקון כב דף סט:): ובמ"מ (ח"ב דף שפו). ועמש"כ בלחם משנה (ת"ת ריש פ"ד). ומרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד סימן רמו סק"ט), העיר ממה שהרמב"ם עבד עובדא בנפשיה ולמד חכמות חיצוניות, וכתב גדול המורים הוא הריב"ש בתשובה (סוס"י מה) שהרמב"ם סמך על החילוק שבש"ס הא בגדול הא בקטן, ולכן בראש ספר המורה כתב הט אונך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי, דהוא קרא דרש ר"מ, ומוכח שלא כתירוצ' הש"ך בשם מר אביו הגאון דס"ל להרמב"ם דר"מ הוא דס"ל הכי ואנן לא קי"ל כוותיה. והדרא קושיא לדוכתה, אמאי לא חילק הרמב"ם בין גדול לקטן, ואפשר דס"ל דהא דאמרין הא בגדול הא בקטן, לאו דוקא, אלא צריך שיהיה גדול בחכמה ודעתו רחבה כר"מ אשר רוח ה' בו, ולא גדול וקטן בשנים. והרמב"ם שהיתה לו דעת שלמה ורוחב לב עבד עובדא בנפשיה, אך כיון שלא רבים יחכמו. ואם כה יאמר גדול שרי כל אחד ידמה בנפשו שהוא גדול וילכד בפח וכו'. ע"ש. ועיין לו עוד בספרו דברים אחדים (דף קעט ע"ד). והור"ד בשו"ת יביע אומר (ח"ז יו"ד סימן יט). והנה גם אם תאמר שניכר מאותם מלמדים ידע רב, אין לנו אלא מה שאמרו רבותינו בשבת (לא). אם יראת ה' היא אוצרו אין, אי לא לא, ע"כ. ועמש"כ בחידושי עמ"ס יומא (עב:): בס"ד. וכל הפוסקים לדורותם החמירו שלא ללמוד מרבנים אשר הורע חזקת כשרותם וכמו שכתב בשו"ת קול מבשר (ח"ב סימן יז), ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן שלג), ובהליכות עולם (ח"ח עמ' שעד בהערה). ואותה תשובה ככתבה וכלשונה הובאה שוב גם בשו"ת יבי"א (ח"ז יו"ד סימן יט הנ"ל). וההולך אחרי מלמדים אלו, קורא אני עליו את הפסוק "וילכו אחרי ה' אשר לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה" (ש"א יא כא).

ו) ודמעה שניה יש להוריד על אותם תלמידים, שחלקם מחזיקים בידם עבירות חמורות עד כריתות ומיתות ב"ד ועד בכלל, והללו באים להשתלם בחכמת הקבלה? אין לך גיחוך גדול מזה. והלומד ללא תשובה הרי נותן פרנסה

לקליפה כנוזר בתיקוני הזוהר (תיקון כא דף נה). ובמ"מ (ח"ב דף קפז). וכבר הארכתי בזה במק"א בס"ד. וכל אלה חברו התחברו יחדיו אל עמק השדים ויבוא גם השטן להתייצב בתוכם, ובפרט שבחלק מהמקומות מתערבבים אנשים ונשים, והנפש היפה סולדת מהחשבה לבד, או לנו שככה עלתה בימינו, שאם בשעת אנינות חיישין להרהור (ע' קידושין פ). ואין צ"ל בשעת אבלות (ע' סוכה נב.), ויצה"ר שולט במה שענינו רואות (סוטה ח.), והם דורשים לתת כבוד לכסיל ולזרוק אבן למרגמה, והמורם מהם כיוצא בהם, תלמידיהם המקולקלים אשר מעמידים אחריהם לכבוד ולתפארת עצמם, ועליהם כתיב "משורש נחש יצא צפע" (ישעיה יד כט), ומערבבים אנשים ונשים, בשר וחלב, צמר ופשתים, קבלה ודברי חול. וע' שו"ת ח"ס (סימן נב.). ובזוהר חדש (קיד). כתב וז"ל: מאן דמגלא רזין לרשיעאי, כאילו מגלה עריין באורייתא, ע"ש ובמ"מ (ח"ד דף יט). ובתיקונים (תיקון כב דף סג:): דרש על זה את הפסוק "ערות אביך וערות אמך לא תגלה" (ויקרא יח ז), ע"ש ובמ"מ (ח"ב דף דש). ובזוהר יתרו (פד). ובמ"מ (ח"ו דף קצט-ר). עוד באיסור ללמד תורה למי שאינו הגון ראה בז"ח (ט). ובמ"מ (ח"א דף קלו). ובפרט שיש מהם עמי ארצות גמורים, וכבר אמרו בפסחים (מט:): ששה דברים נאמרו בעמי הארץ וכו' "ואין מגלין להם סוד". ופרש"י שום דבר סתר מפני שהולך רכיל ומגלה, ע"כ. וראה בזוהר האזינו (רצה). עה"פ "לא תלך רכיל בעמך". והור"ד לקמן. וע"ע בהקדמת הזוהר (ה). ובמ"מ (ח"א דף סג-ה). ובזוהר וילך (רפד:): שם לימד ישעיה הנביא רק את "יראי החטא", ובמ"מ (חט"ו דף שנו-ח). ואפשר שזה הטעם שבכה הסבא בזוהר משפטים (צח. קב). כשאמר לעצמו "סבא סבא את אמרת מילין אלין ולא ידעת אי קוב"ה הכא ואי אילין דקיימי הכא זכאין למילין אילין". ע"ש. והיינו שהסתפק בחברים שעמדו מולו אם יראי חטא הם כדי לספר להם סודות התורה, ובמ"מ (ח"ו דף שע-א, וע"ע דף תטז-יז). וכיוצא בזוהר נח (סד). ובמ"מ (ח"ב דף נה). ואיתא בחולין (קלג). "כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם". ובסוף ספר תיקוני הזוהר (דף קמא:): אמרו: כל המעמיד תלמיד שאינו הגון כאילו נטע אשרה אצל מזבח, ובמ"מ (ח"ג דף תקנא). ובסנהדרין (ז:): גרסו "דיין". וכן פסק הרמב"ם הלכות ת"ת (פ"ד ה"א) וז"ל: אין מלמדים תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם, אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב וכו'. וכל השונה לתלמיד שאינו הגון וכו'. עכ"ל. והעתיק לשונו מרן בשו"ע (יו"ד סימן רמו ס"ז).

לרמזו בסה"ק עה"ת פרשת ויקרא עה"פ "זאת תורת האשם קודש קודשים הוא". אי נמי - איתא בזוהר נשא (קמה: הנ"ל) עה"פ הנ"ל כי מי שיש בו חסידות נקרא מלאך, ע"ש ובמ"מ (ח"ב דף שצד). ממילא איך אדע אם הרב דומה למלאך? הכוונה מי שמצוי בו חסידות ממנו תלמד תורה, וכנ"ל. ובחידושי למס' חגיגה שם כתבתי עוד כמה תירוצים בזה, ע"ש. ולביאורים נוספים ע' בזוהר פנחס (רנג. רכו:): ובמ"מ (ח"ד דף קצח, ודף תקפז).

וכ"פ בערוך השולחן (רמו סעיף כא). אולם עמ"ש"כ בספר החסידים (סימן תקפ"ט), ובליקוטי מוהר"ן (תנינא תורה ס' ד"ה: אך דע).

ז) ומה שנתן אותו מלמד טעם לפגם למשוך קהל מאמיניו לרשתו והכריז כי הנשמה מבינה אע"פ שהוא אינו מבין וכו', עליו אמרו בסנהדרין (מו:): "אימסר עלמא בידא טפשאי". ועל דבריו כבר אמרו בנדה (ל:): "אין מביאין ראיה מהשוטים". ואני מוסיף וקורא עליו את הפסוק "הנה בטחת לך על משענת הקנה הרצון הזה" (מ"ב יח כא, ע' ישעיה לו ו), הלא היום קצר ומלאכת ההלכה מרובה, ופרטיה וקדוקיה הם כמו מים שאין להם סוף, ומצודה פרוסה על כל החיים, ועל האדם לנצל זמנו ללמוד הלכה למעשה, ובפרט בגלות שהלבבות התמעטו (ע' ברכות ח. אולם ע' גרסת הזוהר בלק רב:). וראה בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק יו"ד סימן עד) שכתב וז"ל: והנה בדברי הזוהר אין ברצוני להאריך ומה מאוד חרה אפי על אלו העוסקים בספר הזוהר ובספרי הקבלה בפרהסיא, פורקים עול תורה נגלית מעל צוארם ומצפצפים ומהגים בספר הזוהר, וזה לא עלה בידם, ועי"ז תורה משתכחת מישראל, ולא עוד אלא בדורותינו נתרבו המינים מכת הש"ץ שחיק טמיא, היה ראוי לגדור גדר בלימוד הזוהר וכו', עכ"ל. וע"ש עוד בנו"ב (יו"ד שם סימן קט). וציין לו גם בשו"ת ציץ אליעזר (חכ"א סימן ה אות ח). צא ולמד ממה שכתב הגאון בעל חוות יאיר בתשובה (סימן קכד) שנשאל בנער בר מצוה מה ילמדנו אביו. והשיב שהעיקר הלימוד הוא בשו"ע או"ח ויו"ד כי זה כל האדם, ע"ש. עוד במעלת לימוד ההלכה עיין בדרישה (יו"ד רמו סק"ב), ובשו"ת הב"ח החדשות (סימן מב), ובשו"ע לרבינו זלמן (הלכות ת"ת פ"ב ה"ט), ובכף החיים פלאגי (סימן כט), ובמשנה ברורה (סימן קנה סק"ג), ובהקדמתו להלכות שבת. ועמ"ש"כ מהרח"ו (שער המצוות פרשת ואתחנן דף לג.), וז"ל: בענין עסק ההלכה בעיון עם החברים, ראיתי למורי זלה"ה מתגבר כארי בכח בעת שהיה עוסק בהלכה, עד שהיה נלאה ומזיע זיעה גדולה, ושאלתי את פיו מדוע טורח כל כך. והשיב לי, כי הנה העיון הוא כדי לשבר הקליפות שהם הקושיות שיש בהלכה ההיא, שאין מניחים לאדם להבין אותה, ולכן צריך האדם לטרוח ולהתיש כוחו בהיותו עוסק בהלכה וכו', ע"ש. ושוב כעין זה בשער ריה"ק (דף יא:), ובהקדמת עץ חיים (דף ב.), ובפרי עץ חיים (ריש שער הנהגת הלימוד). וע"ע בזוהר כי תצא (רע"ט:), וברמ"ק שם), ובהקדמה לתיקוני הזוהר (יא: יד:). ובמ"מ (ח"א דף קע"ד ודף רכ"ט-ל). ובר מן דין, איתא בזוהר ויצא (קנ"ד). וז"ל: אולפינא מגו דאתגליא אתי בר נש לסתימאה, ר"ל מתוך שמשדל להשיג את הנגלה, סופו להשיג את הנסתר, ע"ש ובמ"מ (ח"ג דף שלו). וע"פ זה ביארתי בחידושי למס' ברכות (נה). את מאמרם ז"ל: אין

הקב"ה נותן חכמה היא חכמת הקבלה, אלא למי שיש בו חכמה, היינו שהשתלם כבר בחכמת הפשט שנאמר יהב חכמתא של קבלה לחכמין בפשט. ולפי כל האמור מנין מצאו להם אלה זמן פנוי שאינו מן היום ואינו מן הלילה להוציאו על דברי קבלה שאינם מבינים, ואין להם לא משענת ולא משענה. ומה שהטעים שאין אדם למד אלא מה שלבו חפץ, אכן מקורו טהור בע"ז (יט). וכן הוא בזוהר חדש (קכו). ובמ"מ (ח"ד דף שנט), אולם ודאי אינו טעם מספיק להתיר לריקים וחסרי הדעת להיכנס בסוד ה', שכן כבר כתב רבינו זלמן בשולחנו הטהור (הלכות ת"ת פ"ב סעיף א) כי מה שאמרו אין אדם למד אלא במקום שליבו חפץ, היינו אחר שהגיע האדם לידיעת התורה כולה, ע"ש. וכשתעיר מוסר לאותם מלמדים ומתלמדים יגידו לך "שלך טמא שלי טהור" (ע' חגיגה כב:). נערים המנוערים מתורה פני זקנים ילבנו. ועמ"ש"כ בחידושי למס' סוטה (מט:). בס"ד.

ח) ודמעה שלישית, את עלית על כולנה, על כבוד התורה המתחללת כשרזיה נמסרים למגלי עריות ומחללי שבתות, והוא אחד הדברים שאנו בוכים עליהם בתיקון חצות, כמו שכתב הבא"ח (ש"א וישלח אות יא) וז"ל: גם תכוין להצטער שבעוה"ר משנחרב ביהמ"ק נמסרו סודות התורה ורזיה לחיצונים שזה נקרא גלות התורה בעוה"ר, ע"כ. וכך אמרו בחגיגה (יג). תנינא בהו (בענין מעשה מרכבה): "דבש וחלב תחת לשונך" (שיר ד יא) דברים המתוקים מדבש וחלב יהיו תחת לשונך, רבי אבהו אמר מהכא "כבשים ללבושך" (משלי כו כו), דברים שהן כבשונו של עולם יהיו תחת לבושך. ע"כ. וכ"פ הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ב הי"ב) וז"ל: ועליהם (על דברי הסוד) אמר שלמה בחכמתו דרך משל "כבשים ללבושך", דברים שהן כבשונו של עולם יהיו ללבושך (והשמיט תיבת "תחת"), כלומר לך לבדך ואל תדרוש אותם ברבים וכו'. עכ"ל. ועמ"ש"כ במורה נבוכים (ח"ג פרק נד). ובזוהר פנחס (רכו). ביאר כי כמו הלבוש הוא כיסוי לגוף, כך את סודות התורה יש להעביר במשל וחידה ולא לדבר בגלוי (ובפרט לחוטאים בעריות שאין להם בוש פנים וענוה). והוסיף שזה שרמזו ז"ל בברכות (י). בהדי כבש"י דרחמנא למה לך? ע"ש. ובמ"מ (ח"ד דף קצג). וכיוצ"ב בפסחים (ק"ט:). מאי דכתיב "למכסה עתיק"? זה המכסה דברים שכיסה עתיק יומין, ומאי נינהו? סתרי תורה. (ופרש"י מעשה מרכבה ומעשה בראשית), ע"כ. ובשבת (קד:). אמרו מ' פתוחה ס' סתומה, מאמר פתוח מאמר סתום. ופרש"י שם יש דברים שניתן רשות לדורשן, ויש שאתה מצווה לסותמן, ע"כ. וכעין זה בזוהר חדש (קלח). ובמ"מ (ח"ד דף תקפט) וזכר לגמרא בשבת הנ"ל, ע"ש. ובזוהר משפטים (צט). איתא: כל הדברים הנסתרים והנעלמים שהקב"ה עושה הלבישם בתורה בלבושים שונים ואינם נראים

אלא לחכמים שרואים מבעד למלבוש, ע"ש ובמ"מ (ח"ו דף שעח). וע"ע בזוהר חדש (ט. קד.) ובמ"מ (ח"א דף קלו). ועמש"כ בחידושי עמ"ס חגיגה (טז. ד"ה: כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה).

ז) ואתה תחזה בזוהר האזינו (רצד:) וז"ל: ווי לההוא דמגלה רזין, לא גלי (קוב"ה) לאינן דעקימין בארחייהו, אלא לאינן דלא עקימין, הה"ד "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם" (תהלים כה יד). ואינן דעקימין בארחייהו אקרון חייבי דרא שנואי הקב"ה (והמגלה להם סודות) כאילו קטלין גוברין, וכאילו פלח לע"ז, וכלא בחד קרא "לא תלך רכיל בעמך ולא תעמוד על דם רעך" (ויקרא יט טז), מאן דעבר על האי דרישא דקרא כאילו עבר על כולא (ר"ל אם עבר על ראש הפסוק, הולך רכיל ומגלה סוד, כאילו עבר על סוף הפסוק רציחה), וההוא דמגלה רזין בידוע דנשמתי לאו איהו מגופא דמלכא קדישא (ר"ל נשמתו לא נחצבה מגוף ז"א, ע' זוהר נשא קמג.), ווי לההוא בר נש ווי ליה ווי לנשמתי וכו', זכאה חולקיהון דצדיקא דעלייהו כתיב "ונאמן רוח מכסה דבר" (משלי יא יג), ע"ש ובמ"מ (חט"ו דף תקו-ח). ושוב כדברים האלה תמצא בזוהר נח (עג.) ובמ"מ (ח"ב דף קס). וראה בזוהר פנחס (רמד:) וז"ל: אוי למי שמזלזל בפרורי לחם וזורקם ומשליכם להתגולל, עניות תרדוף אחריו. וגרוע ממנו המזלזל בפרורי המח (ר"ל זרעו) וזורקם במקום שאסור לו. וגרוע ממנו המזלזל בפירוורי התורה (לחמה של תורה, והיינו מוסר רמזי סודות לשאינם ראויים להם). וגרוע מכולם המוסר ממש סודות התורה לשאינם ראויים (לא רק פרורים), תשלוט עליו הנוקבא דקליפא, ויגיע עד ככר לחם, ותשתכח ממנו כל תורתו עד שלא ידע לפרש אפילו הלכה אחת, ע"ש ובמ"מ (ח"ד דף תנט-ס, ודף תצ). ובזוהר תזריע (מח). שאל רבי יהודה את רבי יצחק איזה דבר, וענה לו רבי יצחק "סוד ה' ליראיו". וביאר במ"מ (ח"י דף תר) שלא רצה לגלות לו הסוד ולהיות בבחינת "הולך רכיל ומגלה סוד". צא ולמד מזוהר לך לך (צו). שם גזר רבי שמעון על אנשי כפר טרשא שיגלו לבבל כדי שידעו להסתיר סודות התורה שלמדו ולא ידרשום בגלוי כפי שהיו נוהגים עד אז, ע"ש ובמ"מ (ח"ב דף תכח וע"ע דף תא). ועמש"כ בחידושי עמ"ס סנהדרין (צח. ד"ה: קשה טלטולו של גבר). ובזוהר פנחס (רטז:) כתב: מה יין צריך להיות סתום וחתום (ב' חותמות) שלא יתנסך לע"ז, כן סודות התורה יהיו שמורים מפני מי שאינו ראוי להם, ולא ימזוג מכוס יין הסוד אלא ליראיו וזה "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם", ע"ש ובמ"מ (ח"ד דף נח-ט). ובזוהר חדש (קכב:) קרא על זה את הפסוק "ותרא אותו כי טוב ותצפנהו" (שמות ב ב) ובמ"מ (ח"ד דף רמ). וע"ע בתיקוני הזוהר (תכ"א דף נח. ותכ"ח דף עב:) ובמ"מ (ח"ב דף רל, דף תלב-ג), ובזוהר פקודי (רלד.) ובמ"מ (ח"ט דף

קע), ובזוהר נשא (קכח. קלח). עה"פ "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וכו' ושם בסתר" (דברים כו טו), ובמ"מ (ח"י ב דף קמד-ו, רצח), ובזוהר ויקרא (ב:) ובמ"מ (ח"י דף יא), ובזוהר צו (כח.) ובמ"מ (שם דף של). ובזוהר שמות (ב:) (ה.) ובמ"מ (ח"ה דף ד ואילך), ובזוהר יתרו (פג:) ובמ"מ שם (ח"ו דף קצד). ובזוהר פנחס (רטז.) איתא שהחכם רומז לתלמידיו סודות, ואם אינם מבינים רומז להם שנית אך בדרך שחוק וחיידה, ובמ"מ (ח"י דף מח). ועמש"כ בזה באורך בשו"ת עטרת פז (ח"ב בהקדמה דף מב). והנה אמת נכון הדבר שכתב הרמ"ק בזוהר אמור (קה:) כי כל הנזכר שיש לכסות את הסודות נאמר דוקא בדורות ראשונים, אבל עתה בדורו של משיח ניתן רשות מן השמים לעסוק בסתרי תורה ובסודות הזוהר הקדוש, כי יש צורך גדול לעסוק בחכמה הזאת לייחד קוב"ה ושכינתא, ולעשות סעד וסמך לשכינה, ולכך נתגלה ספר הזוהר בדורות שלפני ביאר המשיח וכו'. והו"ד במ"מ (ח"א דף תרל-ב). ומובן וברור לכל בר בי רב דחד יומא שכוונתו לראויים לכך, וכמו שכתב בעצמו בספר אור נערב (ח"א פ"ו) שהעתקנו לעיל.

י) ואיתא בזוהר חדש (כח.) עה"פ "ויבואו אל נח אל התיבה" (בראשית ז טו) וז"ל: אמר רבי יצחק, כל אותן העופות והחיות והבהמות שלא חטאו, הם באים (מעצמן) והתיבה קולטתן. ואותן שחטאו, התיבה דוחה אותן לחוץ, ובמ"מ (ח"א דף תלט). והנה בתיקוני הזוהר חדש (קיד.) כתב וז"ל: והאי חיבורא (ר"ל ספר הזוהר) הוא כמו תיבת נח, שמכניס לתוכו כל מין ומין (ר"ל סוגים שונים של נשמות צדיקים זוכים להיכנס תוך לימוד זה ולהבינו ולהנות ממנו), עליהם נאמר "זה השער לה' צדיקים יבואו בו" (תהלים קיח כ). ומי שאינו צדיק נדחה מלימוד זה לחוץ (ר"ל לומד ולא מבין או אינו מוצא בו עניין וטעם), ע"ש ובמ"מ (ח"ד דף טו). וכ"כ בהשלמה לתיקוני הזוהר (דף קמח.) ובמ"מ (ח"ג דף תרכג-ד). וע"ע בזוהר חדש (קכב:) ובמ"מ (ח"ד דף רמ ואילך). נמצא כמו תיבת נח קיבלה לתוכה רק את הבעלי חיים שלא חטאו, כן הוא ספר הזוהר מקבל לחיקו רק את המזומנים וידחה ממנו את שאינם רצויים וראויים לו. והוא עיקר גדול בחכמת הקבלה, שאהו בחיקך, והיינו שצריך סיוע מהשמים כדי לזכות להיכנס אל תוך לימוד זה, ואם אין לו ס"ד זו, הוא ישתעמם ולא יבינו וידחה ממנו, ראה ברמ"ק על זוהר חדש (קייט:) וז"ל: המשכת סודות התורה הוא ע"י הנשמה, כי בעזרת טהרתה וידיעת ראשי פרקים והעזר העליון, ולפעמים יש עוון מבדיל וסותם את מקור מעיין הסוד וכו', והו"ד במ"מ (ח"ד דף קנז). וע"ע בזוהר פנחס (רמט:) ובמ"מ (ח"י דף תקמג-ד). והמהרח"ו בספר עולת תמיד (דף מו.) כתב כי מי שנפשו פגומה מחמת עבירות, אי אפשר לו שישגי השגות בסתרי תורה, שהעוון

נעשה מסך מבדיל בין הנשמה לקונה לראות ולהבין בדברים העליונים וכו'. ועוד כתב שם שרבו האר"י היה נותן תיקון לנפש הפגומה ורק אז מגלה לאדם ההוא סוד, ומעולם לא גילה סוד לאדם פגום, ע"ש. וכעין זה הזהיר הרש"ש ז"ל את בנו רבי חזקיה וז"ל: בני, דע את אשר כתב כתבתי והעלתי על הכתב כיסיתי בחכמה, כדי שלא יוכלו להבין אלו שאינם ראויים להיכנס אל הקודש פנימה. ופעמים שכתבתי דברים הפוכים או שהשארתי את הסוגיא בצריך עיון. אין פני הדברים כך, אלא לגרום טשטוש האמת, שרק הראויים יוכלו להבין את דברי ולהגיע להשגות גבוהות ולישוב הדברים, ע"כ. והובא בהקדמת נהר שלום. וכנ"ל תמצא בזוהר יתרו (ע: וז"ל: וחכמה זו יורשים צדיקי האמת מהקב"ה כפי הראוי להם להשיג נפלאות קונם אשרי חלקם. ע"כ. וביאר שם הרמ"ק וז"ל: אין השגת חכמה זו תלויה במה שקבוע בספר ובמה שהועתק מפי סופרים וספרים אלא עוד צריך שיקדש האדם עצמו וייתד לבבו לקונו, ויתבונן ויתבודד על פי אותם הקדמות וראשי פרקים שנמסרו לו כדאיתא בחגיגה (יג.), ואז ישיג בהתבודדותו השגה שאינה נמסרת מפה לאוזן אלא מושגת אל לבבות החסידים הצדיקים. והו"ד במ"מ (ח"ו דף מ). וכ"כ בספר דעת ותבונה לרי"ח הטוב (פתיחה שניה ט). וכן כתב המהרח"ו בהקדמה לעץ חיים, וז"ל: רזי התורה לא יתגלו לבני אדם בכח עיונם החומרי, לולי שפע אלהי המושפע ממרום קודשו ע"י שליחיו ומלאכיו או ע"י אליהו הנביא וכו', ע"ש. ולפי דברים אלו יומתק לבאר את הגמרא בסוטה (ד: שם דיברו החכמים בענייני אישות, אר"י: כל אחד ואחד בעצמו שיער (פרש"י כמה שוהה בביאתו), ומקשה הגמרא, והאיכא בן עזאי דלא נסיב (אז איך הוא יודע)? תירצנן "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם". ושוב בסנהדרין (מח: שאלו איך מרגיש מי שחולה בפודגרא? ענה רב נחמן: כמחט בבשר החי. שואלת הגמרא ואיך ר"ג ידע? ותירצו "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם". וכוונת הדברים שהלומד לשם שמים בקדושה וטהרה מקבל סיוע עליון שלמעלה מדרך ההגיון והטבע. וכעין זה מצאתי בירושלמי פאה (ה). שם אמרו על יהושע בן נון שזכה לכיון לדברים שמשם לא לימדו כלל, ודייקו כן מהכתוב "כאשר צוה ה' את משה עבדו וכו' לא הסיר (יהושע) דבר מכל אשר צוה ה' את משה" (יהושע יא טו), "אשר צוה אותו משה" אין כתיב כאן, אלא "אשר צוה ה' את משה", מלמד שאפילו דברים שלא שמע מפי רבו הסכימה דעתו. ובפירוש יפה מראה על הירושלמי שם כתב שהכוונה לסודות התורה שנתגלו למשה בסיני, ולא נצטווה משה להעבירם ליהושע, ואעפ"כ יהושע ע"י גיעתו ושקידתו בתורה זכה לכוון הדברים שנמסרו למשה בסיני. ושוב מצאתי בירושלמי ברכות (פ"ט ה"ב דף סד. ובדפו"ח פח: שם שאלו איך שמואל יודע מה הולך בשבילי הרקיע? (ע' בבלי ברכות נח:), ותירצו כנ"ל, ע"ש בחרדים.

נמצא חכמת הקבלה האמיתית ניתנת במתנה מהקב"ה למזומנים ולראויים אליה בלבד, וכן איתא בפסחים (מ: "לך לך אמרינן לנזיר סחור סחור לכרמא אל תקרב". וביאר הרמ"ק באור יקר כי הנכנס להשתלם בסודות התורה, חייב להזיר עצמו מתענוגי עלה"ז (עיי' בפתיחת המהרח"ו לעץ חיים), והגם שהזיר ופרש פרישות גדולה, לא לכולם יש את הזכות להשיג השגות בחג"ת דאצילות שהוא מקום גבוה מאוד ושמו"ר, לשם אין נכנסים אלא מזומנים מאת המלך, ומקום זה נקרא "כרם ה' צבאות", ואם ינסה להיכנס ללא הזמנה, עליו נאמר "והזר הקרב יומת", וזה פירוש לך לך אמרינן לנזיר, אע"פ שאתה מזיר עצמך מתענוגי עלה"ז, כדי להשיג השגות באצילות, אל תיכנס למקומות שלא הוזמנת מאת המלך וזה סחור סחור לכרמא כרם ה' צבאות הנ"ל שהוא מקום גבוה ועליון, אל תקרב דהיינו לחג"ת דאצילות אל תקרב אם לא הוזמנת ע"י המלך. וע"ע זוהר בראשית (לא. וברמ"ק שם, וכן בזוהר ויחי רלו:). ובזוהר תרומה (קעג.) המשיל משל למלך שברשותו תיבה מלאה אוצרות יקרים, מה עשה כדי שלא יתקרבו זרים לאוצרותיו, סביב התיבה הקיף נחש אכזר, כל מי שמבקש לפתוח התיבה ניזוק על ידו. אולם למלך אהוב אחד ורק לו המתיק סוד איך ומתי להעביר את הנחש משם, ע"ש ובמ"מ (ח"ז דף תקסב). כן הוא חלק הסוד שבתורה, אין מתקרבים לשם אלא מזומנים. והגם שבזוהר הובא משל זה על ענין אחר, על כל פנים ממנו ניקח גם לנ"ד. ועל דרך זה אמרתי לבאר את הפסוק בשיר השירים (ז יב-ג) לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים אלו בתי מדרשות, נשכימה לכרמים אלו בתי כנסיות, נראה אם פרחה הגפן בעלי מקרא, פתח הסמדר בעלי משנה, הנצו הרימונים בעלי תלמוד, רק אז שם אתן את דודי לך שיזכה להיות מבעלי קבלה, כי ללימוד הסוד אין נכנסים אלא מזומנים בלבד, והדרך לקבל הזמנה הוא להשתלם ראשית בחלק הפשט שכן בידו להשיג, ואז יקבל ס"ד להשתלם גם בחלק הסוד שאין בידו להשיג לבד. וראה בזוהר נשא (קכג.) מי שנכנס ללימוד סודות התורה ואינו ראוי, כמה מלאכי חבלה מגיעים לבלבל דעתו וכו', ומי שראוי כמה מלאכים באים לסייעו בלימודו וכו', הה"ד "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק" (ישעיה כו ב), ובמ"מ (ח"ב דף פב). ע"ש עוד בזוהר נשא (קכז: ובמ"מ (שם דף קלט). ובזוהר ויחי (רלו: וז"ל: אין מניח הקב"ה להבין בסודות התורה אלא רק למי שהוא ירא שמים, ורק לו מתגלים הסודות העליונים, וזה סוד ה' ליראיו וכו', ובמ"מ (ח"ד דף תרכג-ד). וכן הוא בזוהר תזריע (מג:), ובזוהר האזינו (רצד:). וע"ע זוהר פקודי (רלד. רמז: ובמ"מ (ח"ט דף קע ואילך), ובזוהר בראשית (כו. לא.). ובזוהר חדש (קכה.) אין מגלים סוד אלא לירא חטא, ובמ"מ (ח"ד דף שה). ועל כל פנים, אין להקשות שאם רזי התורה אינם נמסרים למחללי הקודשים ולעולם לא יזכו להבין בה וכנ"ל,

א"כ בשל מה כל הסער הגדול הזה להזהיר ולהתאבל על שרזי התורה נמסרים ביד החיצונים וכו', ודו"ק היטב.

יא איברא דעלינו לחלק בין לימוד פשטי הזוהר או גריסא בעלמא לעיון מעמיק, כי עיון מעמיק של סודות וספירות וכתבי האר"י, אכן אינו שייך אלא לראויים שמילאו כרסם בש"ס ופוסקים ויש בידם התנאים האמורים, אך לימוד פשטי הזוהר הקדוש, והמדרשים המובאים בו, או גריסא בעלמא, יורשה כל אדם לרדות דבש מדפי הזוהר, ויש לו להקב"ה שכר טוב לתת ללומד אע"ג דאינו יודע מה אומר מועיל לתיקון נשמתו ראה בהקדמת ספר עצי עדן לרבי יצחק אייזיק מקאמארא שכתב וז"ל: ע"כ בני ואחי תרגילו עצמכם ללמוד בדברי הזוהר והתיקונים בשקידה, ומי שלא ראה אור הזוהר מתוקים מדבש, לא ראה מאורות מימיו ולא טעם טעם התורה. ועוד שהוא מטהר הנפש ומזככה, אפילו אמירה בעלמא מן השפתיים ולחוץ היא סגולה ותיקון הנפש מאד, ובפרט ספר התיקונים שהם תיקוני הנפש ממש מכל פגם וסיג וחולאת, עכ"ל. ועיין לו עוד מש"כ בספרו נתיב מצותיך (שביל התורה סימן א אות לא). ובזוהר בהעלותך (קמח:) ובמ"מ לשם (ח"ב דף תלד) המתיק משל לחולה השותה רפואה ומועיל לו, והתועלת מגיעה אע"פ שהחולה אינו יודע בחכמת הרפואה, הה"ד "כי חיים הם" וכתוב "רפואות תהי לשרך", כך הגורס ואינו מבין מועיל לו, ע"ש. וראה לחיד"א במורה באצבע (אות מד) וז"ל: לימוד ספר הזוהר מרומם על כל לימוד, בשגם לא ידע מאי קאמר, ואף שיטעה בקריאתו, והוא תיקון גדול לנשמה לפי שהגם דכל התורה שמותיו של הקב"ה, מ"מ נתלכשה בכמה סיפורים, ואדם הקורא ומבין הסיפורים נותן דעתו על פשט הפשוט, אבל ספר הזוהר, הסודות עצמן בגלוי, והקורא יודע שהם סודות וסודות תורה אלא שאינו מובן מקוצר המשיג ועומק המושג, ע"ש. ודוקא זוהר בלי הבנה אבל משניות וכדומה לא, עמ"ש"כ במדבר קדמות (מערכה י אות ב), ושוב הניף ידו בשו"ת חיים שאל (ח"א סימן עה אות ב), ובשו"ת מבשרת ציון (ח"א יו"ד סימן ט), ובספרו אורחות ציון (ח"ג דף יג). וכ"כ הרב פלא יועץ (ערך זוהר) וז"ל: לימוד ספר הזוהר נשגב מאד לטהר ולקדש הנפש, ואפילו אי לא ידע מאי קאמר ושוגה בו שגיאות הרבה הוא חשוב לפני הקב"ה. ונהי שבלמוד המשניות וכדו' יש דעות שצריך להבין לפחות מהו הענין שלומד, אבל בלימוד תהלים וזוה"ק אפילו באין מבין כלל, חשוב ומקובל ומרוצה לפני ה' וכו', ע"כ. וכ"כ הרמ"ז בהגהותיו לספר הכוונות וז"ל: והגם כי סתומים וחתומים הדברים, אל נא תמנע מקריאתם, כי ברית כרותה לשפתים הנוטפות מור באימה ורעותא דלבא בהני כבשי דרחמנא שאינם חוזרות ריקם, מעורר את האהבה עד שתחפץ בלגלוג וגמגום, איש הוגה ושוגה באהבתה כו', ע"כ. וכן הסכים מהר"ח פלאגי בזכירה

לחיים (ח"ב דף נג). וכ"כ הרמח"ל בדרך עץ החיים (הודפס בסוף מסילת ישרים). וכ"כ בדגל מחנה אפרים (ליקוטים ד"ה: ישקני) וז"ל: ע"ד דאיתא שלשון הזוה"ק הוא מסוגל לנשמה, אף שאינו מבין כלל מה שאמר, כמשל הנכנס לחנות של בושם, אעפ"י שלא לקח כלום, מכל מקום ריח טוב קלט עמו. ובסידור הארז"ל לר' יעקב קאפיל ז"ל (סדר כוונת הלימוד) וז"ל: ילמוד בספרי קבלה, ואף אם אינו מבין בהם יאמר דברי הזוהר ותיקונים, כי הם מסוגלים לטהר הנשמה. ע"כ. ובספר אור צדיקים למקובל ר"מ פאפירש זיע"א (סימן א אות טז) וז"ל: מי שלא זכה להבין הזוהר, אף על פי כן ילמוד, כי הלשון של הזוהר מזכך הנשמה, ע"ש. ושוב ראיתי כמה מילין בזה בשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן קנד). וע"ע בהגהות מהרצ"א (לספר סור מרע דפוס מונקטש אות ט'), ובשו"ת פרחי כהונה (או"ח סימן יג). והלום ראיתי מש"כ הגאון המקובל רבינו עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי (יו"ד ח"ו סימן כח אות ו והלאה) שכתב במעלת לימוד הזוהר ואע"ג דאינו מבין, ע"ש באורך. ועל כל פנים, אומר אני שגם בגריסא אין להרבות אלא בעיתים שקשה עליו הלימוד, זמנים שאין הדעת פנויה לצלול בעומק העיון, דכבר אמרו ז"ל לענין ת"ת בברכות (ה:) "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים". וא"כ טוב מעט בכוונה והבנה מרבות שלא בכוונה, וכעין אמרו ז"ל (חגיגה י. מגילה ז. יומא פה:) "טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צנא דקרי". וע"ע באליה רבה (ס"א ס"ק ה). ובמחזיק ברכה (שם ס"ק ה) שכתב כי שואלים "קבעת עיתים לתורה" (שבת לא.), ואין שואלים כמה למד, ע"ש. ולכן טוב שילמד מעט דברים שיהיו לו לצורך מאשר ירבה בגריסא בעלמא. וע"ע בשו"ע יו"ד (סימן רמו ס"ד). והני מילי שאמרנו דשפיר לגרוס בספרי הזוה"ק היינו באופן שהגורסים יראי שמים וחושבי שמו ומבקשים בתעצומות להתקרב לסוד ה' ועדיין לא זכו להיות ראויים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, רק אז נכון שיגרסו עד שיתמלאו בש"ס ופוסקים, אולם אם הם רעים וחטאים לה' מאוד ועודם מחזיקים בדרכם כסל למו, זאת העצה היעוצה שיתרחקו מהספרים הקדושים האלה כמטחוי קשת ולטובתם אני כותב, עד אשר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו", כי מפרנסים הם את הקליפה, ועתידה היא שתתהפך עליהם ח"ו, ויתחרטו על הכל, וד"ל. והארכתי בזה במק"א. וזה עתה הזדמן לי ספר פתח שער השמים לרב המקובל יעקב משה הלל שליט"א, ונפתחו לי ארובות השמים ועיני מישרים חזו כי ישב היטב על מדוכה זו, ושם אסף איש טהור כמה תנאים למבקש להיכנס ללמוד חכמת הקבלה ע"ש (דף פג-ה, עט והלאה), ובכמה ראיות שכתבתנו בעניותין למעלה זכינו לכוון לדעתו הרמה, ומאפס זמן לא עלה בידי להתבשם בדברי קודשו כדבעי, אולם כמידי עוברי בו ראה ראיתי (בדף סח) שכתב לחלק כדחילקנו אנן, בין לימוד

ותורה שבעל פה סוד מלכות שהיא בחינת נקבה. כעת בגלות התלבשה התורה במיני סיפורים ומעשיות בגלל הערב רב, אולם לעת"ל כשיסתלקו מן העולם, לא יהיה צורך יותר בלבוש וכיסוי וממילא תפשוט מעליה התורה אותם מסכים וכיסויים ויוכלו ישראל לבדם ליהנות מסודותיה שיהיו גלויים לכל, ע"ש ובמ"מ (ח"י דף של-א). במהרה בימינו אמן ואמן.

סימן כב

סודות הדר במזרח ירושלים ערבו לאוזניו צלילי קול תפילת המואזין היוצא מצריחי המסגדים שבקרבת מקום מגוריו, ועתה תינתן לו נפשו בשאלתו האם יש בידו עוון שנהנה מצלילי ע"ז?

(א) טרם אניף קולמוס להשיב מפני הכבוד כמסת הפנאי, נוראות נפלאתי על עצם השאלה, ונכון היה להקדים כמה מילות מוסר, ולבאר לו באר היטב מנין עולה ובוקע אותו צליל שממנו נהנה כל כך, קולות שגועה הסט"א ברחובות תתן קולה, ולא ברעש ה', ועל ההבדל בין ניגוני הקליפה לניגוני הקדושה עמש"כ בתיקוני הזוהר (תיקון סט דף קיט). עה"פ ^{אוצר החכמה} "ואחי יובל היה אבי כל תופס כינור ועוגב" (בראשית ד כא) ובמתוק מדבש (ח"ג דף רנז). ועל אותם אינשי דמקיפין לן ככסלא לעוגיא, כבר אמרו ז"ל בסוכה (נב:) שמתחרט הקב"ה שבראם בעולם דכתיב "ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל לאשר הביא אלוה בידו" (איוב יב ו). ע"ש. רק שהיה הכרח להוציאו לאור עולם לזכך את אברהם בתכלית הזיכוך טרם יצא ממנו יצחק נקי מכל סיג וזוהמה, עיין זוהר וירא (קי.) ובמ"מ (ח"ב דף תקסו-ז). והם המעכבים את ישראל לשוב אל מקומם כנזכר בזוהר וארא (לב.) ובמ"מ (ח"ה דף שלה-ט). וע"ע זוהר וירא (קיט.) ובמ"מ (ח"ב דף תרסה ואילך). ועתידיים בני ישמעאל לעשות מלחמה עם משיח בן יוסף כנזכר בזוהר חדש (סט.) ובמ"מ (ח"ב דף תקעז). ובזוהר שמות (יז.) כתב וז"ל: ישמעאל עשה כמה רעות לישראל, שלט בהם ועינה אותם בכל מיני עינויים קשים ומרים, וגזר עליהם כמה גזרות ושמדות, ועד היום הם שולטים עליהם, ואינם מניחים להם לעמוד בדתם, ואין לך גלות קשה לישראל כמו גלות ישמעאל, ע"ש ובמ"מ (ח"ה דף קסט). אולם עיין בזוהר כי תשא (קפח:) ובמ"מ (ח"ח דף קיד-טו), ויש ליישב, וק"ל. וכל זה עד יום גאולתנו שאז יפסיקו להצר לנו. ואולי אפשר לתת קצת רמז בפסוק ביחזקאל (כח כד) "ולא יהיה עוד לבית ישראל סלון ממאיר וקוץ מכאיב מכל סביבתם", ר"ת מוסלמים. ודע כי אפילו "אדם" אינם נקראים אלא "פרא אדם" (בראשית טז יב), ולגנאי נדרש כנזכר בזוהר יתרו (פו.) ומ"מ (ח"ו דף רכו.).

פשטי הזוהר וגירסא, ללימוד מעמיק, וברוך שזכינו לכוין לדעת עליון. ולחיבת הקודש נעתיק לכאן איזה גרגיר סוכר מדבריו וז"ל: והנה כל האמור (לאסור לימוד הקבלה לשאינם מלאים בחכמת הנגלה), היינו בצורתן המופשטת והנעלמת, אבל לטעום מעט דבש יוכלו לרדות בקצה המטה ממושגי ויסודי ההקדמות חכמת האמת בהחלט מותר, ואפילו נחוץ לכל בן תורה וכו'. ע"כ. ועוד כתב שם וז"ל: ומכאן לגבי סוג הבעלי תשובה אשר חדשים מקרוב באו, לחסות תחת כנפי השכינה, ולהסתופף בחצרות בית ה', וכבר טעמו ופלטו מגיעולי הנכרים, פיגול אמונותיהם ודעותיהם הכוזבות והמזוהמות וכו', ועתה ששבו לצור מחצבתם וכו', הנה ברור הדבר שלכאלו אין אפילו שייכות ושום אפשרות קירבה לחכמת האמת בצורתה המופשטת דלימודי האצילות שבכתבי האריז"ל ודכוותיהו, וכ"ש בספר הזוהר שהוא קה"ק. אבל מוריהם ומדריכיהם יכולים (וגם אפשר לכתחילה) להעתיק להם מספרי מוסר וחסידות, יסודות אמונה וטעמי המצוה וכו' המיוסדים ע"ד הקבלה, עכ"ל.

(יב) זאת תורת העולה, אין להשתתף בשיעורים אשר מעבירים אותם אנשים מפוקפקים בעלי עבירות רחוקים מהקב"ה ומתורתו וכו"ש מחכמת הקבלה, והוא אע"פ שהלימוד שמלמדים הוא מדויק. ועיין דומה בשו"ת וישב הים (ח"ב סימן יג, ח"ג סימן לב). וראה בשו"ת יחזה דעת (ח"ד סימן מז) שכתב להרחיק בשתי ידיים את מי שאינו ראוי לחכמה זו. והניף ידו שנית בשו"ת יביע אומר (ח"י יו"ד סימן כג). וע"ע בשו"ת דעה והשכל לרבינו עובדיה הדאיה (ח"א סימן א, ח"ב סימן א). ופשוט שאת חכמת הקבלה אין להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, כי אינה נחלת הכלל אלא לשרידים אשר ה' קורא. ובאשר לאותם מלמדים שדיברו גבוה גבוה על היותם יודעים ומבנים בחכמה זו, על זה אני קורא את הגמרא בנדה (כג.) "עד כאן הביאו רבי ירמיה לרבי זירא לידי גיחוך, ולא גיחך". ע"כ. וזה לשון רבינו יוסף חיים בשו"ת רב פעלים (סוד ישרים ח"ג סימן א הנ"ל): ודע לך ידידי כי אני תהילות לאל עליון יודע בעצמי שאיני יודע כלום, על כן ראוי לי להיקרא יודע, מאחר כי אני יודע האמת שאני לא יודע. אבל עליך שאתה אומר שאתה יודע קרוב לודאי שאינך יודע. ע"כ.

ונחתום בדברי הזוהר צו (כח.) כי עתה בגלות כתיב "כבוד אלהים הסתר דבר" (משלי כה ב) קאי על סודות התורה. אבל לעת"ל כשהערב רב יסתלקו מהעולם, אז יתגלו סודות התורה לכלל ישראל, ועל אותו הזמן כתיב "וכבוד מלכים חקור דבר" (שם), והכוונה לעם ישראל שהם בני מלכים (ע' שבת קכח:). וממשיך הזוהר עה"פ "ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו" (בראשית ב כה) רומז על שתי התורות לעת"ל, תורה שבכתב סוד ז"א שהוא בחינת זכר.

(שבת כב. ד"ה: וכי לאורה), וברש"י (יומא נב. ד"ה: לאו אורח). ועמש"כ בשו"ת יבי"א (ח"ז חו"מ סימן ז), וק"ל. ובסה"ק עה"ת סוף פרשת משפטים כתבתי עה"פ "ויראו את האלהים ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" (שמות כד י), דפרש"י שהתחייבו מיתה. ויש לכאורה להקשות מדקיי"ל קול מראה וריח אין בהם משום מעילה? ועמש"כ לתרץ שם בס"ד. וע"ע בזה בשלח (סו: ובמ"מ (ח"ה דף תשלז-ט). ועמש"כ בזה בשו"ת שאלת יעב"ץ (סימן סא), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סימן קכא). ולענין הריח דאין בו מעילה, ראה בתוספות יומא (לט: ד"ה: כלה) תימה איך אמרה הגמרא כי כלה שבירושלים לא היתה צריכה להתבשם מרוב ריח הקטרת [א"ה: וזה אע"פ שדרכן של נשות ירושלים היה להתבשם הרבה, כנזכר בגמרא בכתובות (סו:)], הרי אע"ג דריח מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא? ותירצו, וי"ל דלא יקרבו עצמן לעזרה כדי להריח יותר. ובברכות (נג.) שנינו: ת"ר, היה מהלך בשוק של עכו"ם נתרצה להריח הרי זה חוטא. ע"כ. והריטב"א (ע"ז יב: ד"ה: אמר ר"ל) כתב לחלק בין מילי דלריחא עבידי דאסור וחשיבי כאכילה דאידך, לבין דבר שאינו עשוי לריח אמנם יש בו ריח, שבה אמרו שריחא לאו מילתא הוא, ע"ש. ובב"י (יו"ד סימן קח) כתב בשם הרשב"א כי אפילו ריח של כלאי הכרם ועורלה יהיה אסור, וע"ש עוד (סימן רצד). ובפרי מגדים (שם מש"ז סק"א) הרחיב דאיסור ריחא הוא אפילו באיסורי רבנן (כגון חמץ שעבר עליו הפסח). וע"ע ובשו"ת עמודי אש (סימן יג). והרב חזקיהו די סילוא בפרי חדש (סימן תסז ס"ק ט) כתב שאפילו מראה באיסורי דרבנן יש לאסור, ע"ש שדן בגרעין חיטה שכתב עליה איזה סופר פסוק, ובעל החיטה הפקירה קודם הפסח כדי לזכות בה אחר הפסח, וכתב שם לאסור, כי נהנה מראיית מומחיותו של אותו סופר שכתב במעט המחזיק את המרובה, ושפיר מקרי הנאה ואסור, ע"ש. נמצא איסור מראה וריח הוא אפילו בדברים מדרבנן, כמו ריח החמץ שעבר עליו הפסח, או מראה החיטה שעבר עליה הפסח. וא"כ י"ל דה"ה לקול דבחדא מחתא מחתינן להו.

ג) וכתב הרמב"ם בהלכות שופר (פ"א ה"ג) וז"ל: וכן שופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא שאין בקול דין מעילה. וא"ת והלא נהנה בשמיעת הקול, מצוות לאו להנות ניתנו (עירובין לא. גדרים טז:), ע"כ. ורבנו ירוחם (נתיב יז ח"ה קנט.) כתב וז"ל: אסור לשמוע כלי שיר של ע"ז או להסתכל בנוי ע"ז כיוון שנהנה בראיה כך מוכח בפרק כל שעה (פסחים כו. הנ"ל) מההיא דאמר רשב"פ, קול ומראה אין בהם מעילה אבל איסור יש בהם. עכ"ל. והו"ד בבית יוסף יו"ד (סו"ס קמב). ושם הוסיף הדרכי משה (אות ב) בשם רבי ישעיה האחרון (שלטי גיבורים פסחים ו: אות א) וז"ל: וכן אם היה רואה נוי ע"ז או שהיה שומע נגינת הכומרים המנגנים

וכבר האריך בסורם הרע הרמב"ם באיגרת תימן הנקראת גם איגרת 'פתח תקוה', ע"ש. ולא נחה דעתו עד שכינה אותם "טיפשים אוילים ושטופי זימה" (הלכות תשובה פ"ח ה"ו). ודבר מענין יש לציין כי את בתי התייפלה שלהם מציינים באור ירוק, וזה תואם להפליא דברי הזהור פנחס (רטו). "ירוקא דא לבושא דאברהם, אצטבע לבושא דא, כד נפק מינה ישמעאל". ע"כ. ר"ל שישמעאל יונק מהקליפה הירוקה של האגוז שהוא בצד ימין, לכן כשאברהם הוליד את ישמעאל הוכרח להתלבש בקליפה ירוקה זו להוציא נשמת ישמעאל לעולם, ע"ש ובמתוק מדבש (חי"ד דף כט). והוא על דרך שאמרו חז"ל "אע"ג דלא חזייהו מזליהו הוא דחזי" (מגילה ג. סנהדרין צד.). ואין כח בקולמוס להוסיף ולכתוב יותר, ודי לחכם בראשי פרקים.

ב) ולעצם השאלה, איתא בכריתות (ו.) אמר רבי שמעון בן פזי אמר ריב"ל משום בר קפרא: קול מראה וריח אין בהם משום מעילה וכו'. ופרש"י, קול הנהנה מקול הכינורות ונבלים של כלי שיר. מראה, הנהנה ממראה יפה של ההיכל. וריח של הקטרת, ע"כ. וע' בספר באר שבע מש"כ להקשות על רש"י. והנה סוגיא זו הובאה גם בפסחים (כו.) ושם הסיקו כי מעילה הוא דליכא הא איסור איכא. ובאמת שלא כך משמע מהירושלמי בסוכה (פ"ה ה"ג דף כג: וז"ל: יכולה אישה לבור חיטיה לאור המערכה, ומקשינן וכי לא היו מועלות? ותרצינן, לאו, דאמר ריב"ל קול מראה וריח אין בהם משום מעילה. והנה מעצם הקושיה "וכי לא היו מועלות" משמע בררו ממש בפועל ואין בזה מעילה אפילו לא מדרבנן אלא מותר לכתחילה, ולא כמו שעולה מהבבלי שמהתורה אין איסור אבל רבנן גזרו בו איסור. ע"כ. וכתבו התוספות בפסחים (שם ד"ה: מעילה הוא) וז"ל: תימה דבפרק החליל (סוכה נג.) תניא אשה בוררת חטים לאור של בית השואבה והשמן והפתילה היו של קודש כדתנן התם, ובירושלמי דייק מיניה דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה. ובתוספות בסוכה (שם ד"ה: אשה הייתה) כ' בזה"ל: בירושלמי פריך האיך בוררת האיכא מעילה דשמן ופתילה היו של הקדש, ומשני קול מראה וריח אין בהם משום מעילה. וקשה דבפרק כל שעה (פסחים כו.) אמרינן עלה: מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא. וי"ל דבוררת לאו דוקא אלא יכולה היתה לברור מרוב אורה, עכ"ל. וכ"כ התוספות בשבת (כא. ד"ה: שמחת). וכן הוא להדיא ברבנו חננאל לשם. ועמש"כ למתק החיד"א בדבש לפי (מערכה ק אות כד). וגם מפשט דברי התוספות ניכר שיש מחלוקת בין הירושלמי לבבלי. וכן כתב בספר שער המלך (הלכות יו"ט פ"ה הט"ו) שהבבלי חולק עם הירושלמי בדין זה, וכך תמצא שעולה מדברי הריטב"א על סוכה שם, ע"ש וק"ל. ועיין בצל"ח פסחים שם. וי"ל ע"ד מהירושלמי הנ"ל. ודו"ק. וע"ע תוספות

לפני ע"ז, אם אינו מתכוין להנאה שאינו חפץ בהנאה זו, ואינו צריך לה, מותר. ואם מתכוון ליהנות אסור, שאע"פ שקול ומראה אין בהם ממש, אסור להנות מהן, ע"כ. וכן פסק בשו"ע (שם קמב ס"ק טו) וז"ל: אסור לשמוע כלי שיר של אלילים או להסתכל בנוי האלילים שנהנה בראיה. ע"ש. והוסיף שם הרמ"א, ומיהו דבר שאין מתכוון מותר. ע"כ. וע"ש בש"ך (אות לב-ד). ובגמרא פסחים (כה:): אמרו: הנאה הבאה לו לאדם בעל כורחו, אביי אמר מותרת. ורבא אמר אסורה. וקיי"ל הלכה כרבא (למעט יע"ל קג"ם ע' ב"מ כב.), ממילא אסור היכא דקא מכין להנות. וכ"כ בספר המאורות על פסחים שם, וכ"פ הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורים פ"ד ה"ב) וז"ל: והנייה הבאה לו לאדם בעל כורחו באיסור מכל האיסורים, אם מתכוון אסור ואם לאו מותר, ע"כ. וכיוצ"ב עיין בשו"ת שערי ציון (סימן ז). ומכאן תשובה מוצאת למה שכתב בשו"ת קול אליהו (ח"ב דף כג) שפלפל מדוע שופר של עולה לא יתקע בו לכתחילה, ואילו בשופר של איסור הנאה מותר לתקוע בו לכתחילה. וכתב לתרץ כי שופר של עולה אע"פ שאין מעילה בקול השופר דמצוות לאו להנות ניתנו וכדברי הרמב"ם, על כל פנים מעלה עשו בקודשים, והיינו מדרבנן איסורא איכא, לכן לא יתקע משום אותה מעלה ואם תקע יצא. אולם במודר הנאה תוקע בו לכתחילה כי בו לא שייך שום מעלה מדרבנן. וא"ת מגלן דדוקא בקודשים החמירו רבנן ולא בשאר מילי, אימא דהא דאמרין קול מראה וריח אין בהם משום מעילה הא איסורא מיהא איכא, היינו בין בקודשים בין בשאר מילי. ונראה לי להביא ראיה גבי המודר הנאה מחבירו שאינו יכול לרפא בהמתו, אולם רשאי לומר לו מה לעשות לה כדי שתתרפא, ואם איתא דאף בקול בעלמא איכא איסורא, איכא מצי לומר לו כן? אלא ודאי שדבר פשוט הוא כי דוקא בקודשים גזרו ולא במידי אחרנא, ע"כ. ולפי מש"כ רבנו ירוחם הנ"ל שאסור לשמוע כלי שיר של ע"ז או להסתכל בנוי ע"ז כיון שנהנה בראיה וכו', וכ"פ בשו"ע, מוכח שהאיסור אינו דוקא בקודשים כדכתב. וכן מוכח מלשון הרמב"ם הנ"ל שכתב הנאה הבאה לו לאדם בעל כורחו באיסור מכל האיסורים, אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר. וכתב מרן שם בכ"מ שרבינו מפרש שלא כרש"י, שביאר באיסורי הנאה מע"ז, ואילו רבינו מפרש שקאי בכל האיסורים. וראיתי בשו"ת יבי"א (ח"י או"ח סימן לד) שנשאל בדין חיל דתי הנמצא בחדר והדליקו רדיו בשבת, האם עליו לצאת כדי שלא יהנה ממלאכת שבת, והסיק שם דאינו חייב לעזוב את החדר כוון שהיא הנאה הבאה לו בעל כורחו. וע"ע בעניינים אלו בשו"ת משפטי עוזיאל (ח"ב סימן יג), שו"ת דברי יעקב (סימן סא), ובשו"ת עטרת פז (ח"א כרך ב' יו"ד סימן טז דף תמח). וע"ע בשו"ת שמן אפרסמון (ח"ב סימן יז). ובספר האשכול (ח"ג דף קכט), שו"ת זכרון יהודה (סימן רטז), שו"ת נר צבי (סימן קפג), ושו"ת ארץ צבי (סימן סד). ודי בזה.

ד) ועדיין צריכים אנו למודעי האם לישמעאלים יש דין עובדי ע"ז. ובקצירת האומר נציין כי בספרי הפוסקים מצאתי מחלוקת בדינם, זה יצא ראשונה הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורים (פי"א ה"ז) וז"ל: וכן כל גוי שאינו עובד ע"ז, כגון אלו הישמעאלים, יינן אסור בשתייה ומותר בהנייה, וכן הורו כל הגאונים, ע"כ. וכך כתב שוב בתשובה בשו"ת פאר הדור (פרידמן סימן שפב, שסט). וכ"פ הרב בא"ח (ש"ב בלק ה"א). אולם הריטב"א בע"ז (נו:): כתב כי סתם יינם של ישמעאלים אסור גם בהנאה. ע"ש. וכן כתב בשו"ת חקרי לב (ח"א יו"ד סימן קפח) שמגע ישמעאלי ביין אסור גם בהנאה. ולכאורה אם יינם אסור גם בהנאה בהכרח שתפסו שדינם כע"ז ממש. וגם בחידושי המאירי על ע"ז שם, ציין שיש מחלוקת בדינם של אלו הישמעאלים. וע"ע שו"ת חיים ביד פלאגי (סימן כו אות כט). ושו"ת ישכיל עבדי (ח"א יו"ד סימן ד). ועמש"כ בסימן לג (אות ג). וגם גדולי האחרונים מצאתי שנחלקו בדין זה, הגאון בעל ציץ אליעזר (ח"י סימן א אות מד) כתב לאסור איסור להתפלל במערת המכפלה כי דינה כבית ע"ז, וכתב בזה"ל: ספריהם ואמונתם הכוזבת מונחים שם ומפסוקיהם חקוקים על כל הקירות, ולמעלה מצויינים וקבועים צורות חצי לבנה שלהם, והרי ההלכה היא שאסור להיכנס לבית ע"ז (עיין להרמב"ם פירוש המשנה פ"ק דע"ז וביו"ד סימן קמט ס"ק א ובש"ך שם) וכו', ע"ש. ושוב ראיתי לו שכתב כן (ח"י"ד סימן צא אות ד) וכתב שיש למסגר דין בית ע"ז, והביא ראיה מהר"ן בסנהדרין (סא:): שכתב כי הואיל ומשתחוים השתחוויה של אלהות יש להם דין ע"ז לכל דבר, כי אין כאן הידור בעלמא שאין הידור למתים וכו', עיין בלשון הר"ן. וחתם הציץ אליעזר וז"ל: הרי למדנו מדברי הר"ן דגם לעבודת הישמעאלים והשתחוייתם לנביא שקר שלהם דין ע"ז יש לכל דבר, וא"כ ברור שגם לבית המסגד שלהם שבו הם מבצעים עבודתם יש לו גם כן דין בית ע"ז לכל דבר ואסור להיכנס לשם, וברוך אלקינו שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וכו', עכ"ל. ועני כתלמיד הדן לרגלי רבותיו בקרקע תמהתי מדוע נחבה אל הכלים ולא ציין לרמב"ם שמבואר מדבריו שאין לישמעאלים דין ע"ז. ואולי סבר לחלק, ועדיין צ"ע. וכן מצאתי בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן צ) שנשאל על דבר השריפה במסגד שעל הר הבית, אם יש לברך שעקר ע"ז בלא שם ומלכות, ועוררו אם מסגד ישמעאלים ג"כ בכלל זה. וכתב כי לרמב"ם פ"א ממאכלות אסורות ה"ז אינם עו"ז, היינו שאין עובדים לאלילים ואין עבודתם בניסוך, מ"מ עצם ע"ז הוא שהוא הכפירה באלקי ישראל אמת כפי המסור למשה רבינו בתוה"ק. והרדב"ז (ח"ד אלף קס"ג) כתב לענין יהרג ואל יעבור באנסוהו לדת הישמעאלי, שהשואל הסתמך על הרמב"ם, והשיב שאע"פ שמייחדים את השם ע"ז גמורה חשיבא, שהרי המודה באמונתם כופר בתורת משה שאינה אמת כמו שהיא בידינו,

דף עו) וז"ל: הנה הניגונים שמזמרים הנוצרים בבית תפילתם, ודאי אסור לשומעם אף ע"י רדיו או תקליט, ולא רק הניגונים שמזמרים עתה אלא אפילו מה שהיו מזמרים מכבר אע"פ שהפסיקו עתה לזמר בהם גם כן אסור. וגם הניגון שחיבר איזה נוצרי על פסוקי התהילים אסור, כי סתם הניגונים שהם מתחברים הוא לתפילתם. אולם אם מכיר כי כוונת המחבר הייתה רק להנאת הניגון והזמר ולא לפולחנם כלל, הגם שהמחבר נוצרי מותר הדבר. ועיין חגיגה (טו:) שטעם שאדם גדול כאחר יצא לתרבות רעה, והוא משום דזמר יווני לא פסק מפומיה. ופרש"י: תמוה שבשביל איסור זמרא אחר החורבן, שהוא איסור דרבנן יצא זה לתרבות רעה, וגם יותר תמוה דהרי האיסור הוא בבתי המשתאות דוקא (ע' משנה סוטה מח ורש"י גיטין ז), והמהרש"א הקשה לפרש"י, אין לפרש שיצא לתרבות רעה משום עונש דזמרא, דלא שייך עונש שיעשה מין בדבר שהוא בבחירת האדם, אלא שהוא זמר של עכו"ם דאיסור זה הוא מאיסורי ע"ז ששייך למינות, ע"כ. אם כן חזינן שמאיסורי זמרא אפשר לאדם להגיע לאיסורי מינות, וגם יש ממילא איסור הזכרת שם אלילים שאסור בלאו "לא ישמע על פיק" (שמות כג יג), שאסור אף לצורך כדאיתא בשו"ע (יו"ד ריש סימן קמז), ע"ש.

(ו) וכוון דעסקנו בניגון ושירה נחתום כי שיר מציין הבעת שמחה כנזכר בירושלמי ביכורים (פ"ב ה"ג דף ט. ובדפו"ח יח.) שהביכורים טעונים שיר, ע"ש בפני משה. ולמדו זה מהכתוב "והנך להם כשיר עגבים יפה קול ומטיב נגן" (יחזקאל לג לב). אולם בבבלי ערכין (יא.) נלמד מהכתוב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל" (דברים כח מז), איזוהי עבודה שהיא בשמחה ובטוב לבב? הוי אומר זו השירה. וע"ע בזוהר בראשית (מ:) עה"פ "ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים (איוב לו ז), ובמ"מ (ח"א דף תצז). ושכינה שורה מתוך ניגון, עיין ברכות (לא.) ושבת (ל:) ובתקוני הזוהר (תיקון כא דף נא:) ובמ"מ (ח"ב דף קלז), וע"ע שו"ת משפטי עוזיאל (ח"ב סימן יג.). ובזוהר חיי שרה (קכג.) כל מה שברא הקב"ה בעולם אומר לו שירה ושבח, ובמ"מ (ח"ג דף יט), וע"ע זוהר שמות (יח:) ובמ"מ (ח"ה דף קפח). ובגמרא בערכין (יג:) רבי יהודה אומר כינור של מקדש שבעה נימין, ושל ימות המשיח שמונה, ושל עולם הבאה עשרה, ע"ש בפסוקים שמהם למדו כן. וכל עניין ריבוי הנימין של הכינור הוא רמז לשכינה שכוחה עתיד לגדול בכל תקופה יותר ויותר. וע"ע בתיקוני הזוהר (תיקון כא דף נא: תיקון יב דף תכב) מה רמז בעניין שמונת נימי כינור דוד, ובמ"מ (ח"א דף תכב וח"ב דף קלט), וע"ש עוד (תיקון י דף כד:) ובמ"מ (ח"א דף שעח ואילך). ובספר דבש לפי לחיד"א (מערכה כ אות יא). ולעניין השירה שמעלה שפע לשכינה ראה בזוהר חדש (פח.) ובמ"מ (ח"ג

וצריך להודות שהיה אצלם אדם שמעלתו היא למעלה ממעלת מרע"ה, וכ"ה מהריטב"א פסחים (כה: ד"ה מה רוצח) ע"ש. וע"ע ביד רמ"ה (סנהדרין דף נח: בד"ה אר"ל עכו"ם ששבת וכו' כגון אלו הערביים ששוכנים ביום ו' לשם ע"ז) ע"ש. וכן בחידושי הר"ן שם בסנהדרין (סא: ד"ה יכול וכו'). ולמדנו שהקדשים של כותים וגם המשוגע של הישמעאלים אע"פ שאין טועין אחריהם לעשותן אלהות, הואיל ומשתחווים לפניהם השתחואה של אלהות דין ע"ז יש להם לכל דבר, שלא בהדור לבד הם משתחווים לפניהם שאין הידור למתים אלא כענין עבודה של אלהות היא עבודתן ע"ש. וע"כ עצם מהותם היא ע"ז, אלא שיש חילוק בענין עבודתם. והר"ן הקישם להקדשים של הכותיים, וכוונתו ודאי על הנוצרים ודא ודא חדא ניהו וכדחזינן בזמננו. עוד הביא שם מהרב פרי תואר (סימן יט אות י) וז"ל: הגם שכבר כתב הרמב"ם באגרותיו לבנו כי ישמעאל מיוחדים, עכ"ז מי יאמר דלא משתפי נבואת נביאם, ותו האידנא ערוב גדול יש בדת של ישמעאל וכולן נסמכים יחד, ועוד מי יאמר שאין כוונתם באומרים "וואכבר" על נביאם כי לפי דעתם הוא כביר והגם דמתפרשא להו מילתא דקאי אקב"ה דילמא אינהו לא ידעי כוונת הדברים על בוריין, ולעולם הקובע להם הדבר לא כן יחשוב, או גם ליודעים בטוב דבריהם לאשר יכוננו אפשר דיודעים כי הכוונה היא על ההוא אשר הביא להם הדת כפי שכלם עכ"ל. משמע דס"ל דעו"ז ניהו עכ"פ בשיתוף, ושערבוב גדול יש בדתם, ואפשר דהוא הטעם מגוע מרן ביו"ד (סימן קכ"ד ס"ז) נקט עו"כ שאינו עובד אלילים, ולא כתב כגון ישמעאלי שנגע וכו', כמו שהעתיק הש"ך שם (ס"ק יב), דאפשר לאידך גיסא דעו"ז ניהו ודו"ק. וע"כ הך בית תיפלתם היא בית ע"ז, שאסיפתם שם לשם כך. ע"ש שהאריך בדברים של טעם וסוף דבר העלה שיברך בלא שם ומלכות. הגם שלאורך התשובה כולה צידד שדינם כע"ז, ע"ש. ועיין לו עוד שם (יו"ד סימן מ). וכן בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סימן נג). אולם ראיתי כי רוח אחרת הייתה לראשון לציון בשו"ת יבי"א (ח"י סימן טז באו"ח. ושוב בסימן יג ביו"ד. וע"ע ח"ז סימן יב. וח"ב יו"ד סימן יא), שם סמך על דברי הרמב"ם בכל כחו ופסק כי אין דינם של הישמעאלים כע"ז, ממילא מותר להכנס ולהתפלל במערת המכפלה, וכן יינם אסור רק בשתייה ולא בהנאה, וכל ההלכות היוצאות מזה, ע"ש. ואני מקצר ועולה מאפס פנאי.

(ה) אולם ברור ולית מאן דפליג כי לנוצרים דין עובדי ע"ז כדכתב מהר"ח פלאגי בשו"ת חיים ביד (סימן כו הנ"ל), וכ"כ היעב"ץ במור וקציעה (סימן רכד), ועיין שו"ת מבשרת ציון (ח"א סימן ד ביו"ד). ממילא מנגינות ומזמורים שמנגנים ומזמרים בבית תפלתם לפסליהם עץ ואבן, ודאי יש איסור לשמוע, וכך ראיתי בשו"ת אגרות משה (ח"ב יו"ד סימן נו

בשיבה וכו' או"א. ועתה באשר לשאלתך שאלת חכם מה הוא אומר? אם מצות שילוח הקן היא חובה גם כשאנו רוצה בבנים. וזה עתה מצאתי זמן להשיב מפני הכבוד, ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך איזה מילין שהעלתה מצודתי בעת אשר כזאת. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

(א) במצוה זו נאמרו טעמים הרבה, ואמרתי ריש דבר ללקט

איזה גרגירי סוכר מהם: א'. ללמד על חשיבות ישוב העולם בעיני הקב"ה, שאע"פ שציוה לקחת הביצים, כדי שיהיה המשכיות ציוה לשלח האם שתלך ותקיים עוד קן, כי "לא לתהו בראה לשבת יצרה" (ישעיה מה יח, ועיין בחגיגה ב: ובתיקון יט דף לח. ובמ"מ ח"א דף תקפח. ובתיקון מ"ג דף פב: ובמ"מ ח"ב דף תקסט. וע' זוהר וישב קפו. ובמ"מ ח"ד דף פה). ב'. ללמדך לעשות מצוות גם כשהבנה בהם חלשה ורחוקה מהשכל וההגיון, עיין שו"ת הרשב"א החדשות (סימן שסח ד"ה: ומה שבעלי), וע"ע מורה נבוכים (פ"ג סימן כו). ע"ע בפירוש תורה תמימה (דברים לב מז). והוא כעין שאמרו בירושלמי (פאה פ"ק ה"א דף ג. ובדפו"ח דף ה. שביעית פ"ק ה"א דף ב: ובדפו"ח דף ה: עה"פ "כי לא דבר ריק הוא מכם" (דברים לב מז) ודרשו שם ואם הוא ריק, מכם הוא, ולמה? משום שאין אתם יגעין בו. וכן הוא בזוהר ויקרא (ו:) ובמ"מ (ח"י דף סג), ובזוהר ויצא (קסג). "כי לא דבר רק הוא מכם" ואי איהו ריק מכם הוא, דהא אורייתא כולא מלייא מכל אבנין טבין ומרגלאן יקירין מכל טבא דעלמא, ואיך יימרון דאיהו ריקניא? ובמ"מ (ח"ג דף תכד-ה). וע"ע במדרש בר"ר (פרשה כב אות ד) וברמב"ם במורה נבוכים (שם אות ג), שערי תשובה (ח"ג סימן קמה). ג'. ללמדך לקנות מידת הרחמים, שאם יתאכזר על בע"ח וישמיד כל הקן ע"י לקיחתו, סופו שיתאכזר גם על בני האדם. והוא לא כמו דברי הגמרא (ע' ברכות לג:). ד'. ללמד ששלוחי מצוה אינם ניזוקין (פסחים ח). וכ"כ גם זוהר ויגש (רט). ששלוחי מצוה אינם ניזוקין, ובמ"מ (ח"ד דף שלג ואילך), וכן בזוהר האזינו (רצח:) ובמ"מ (חט"ו דף תקנר), וזוהר ויחי (רל). ובמ"מ (ח"ד דף תקמו), וזוהר וירא (קיב:) ובמ"מ (ח"ב דף תקצז-ח), וכוון שהציפור שמקננת מקיימת מצות בוראה, לכן הקב"ה שמר עליה בלאו בתורה, שאותה יש לשלח. ה'. ולענ"ד נראה במוסיף טעם שבא להגביל את יצר האדם, היינו שלא הכל הוא חייב לקבל, הנה אם ראית קן וזכית בו חניס אין כסף, תשאיר משהו. וע' ברמב"ם סוף הלכות תמורה (פ"ד הי"ג), וק"ל. ו'. טעם הזוהר לעורר רחמים עליונים ויובא בהרחבה לקמן בס"ד. ושערי טעמים לא ננעלו, וכעת נסתפק בזה.

(ב) ובאשר לשאלתך, אכן יש מקום להסתפק האם מצות שילוח הקן היא מצוה חיובית המוטלת על כל אדם שרואה קן ציפור, ולא יוכל להתעלם, וממילא המילים "ואת הביצים תקח לך" הם חלק מהמצוות עשה, ואם לא לקח אכן

דף כ"ס-א). וע' בזוהר פנחס (רנ:) ובמ"מ (ח"ד דף תקמז). ולעת"ל ישירו שיר חדש ע' זוהר שלח לך (קע:) ובמ"מ (ח"ג דף קעב). ובזוהר וירא (קיד). עה"פ "אז ימלא שחוק פינו ולשננו רנה" (תהלים קכו ב), עתידים בני האדם לומר שירה, ואותו היום ימשח הקב"ה עם בריותיו, ולא הייתה שמחה כמותה מיום שנברא העולם וכו', ע"ש ובמתוק מדבש (ח"ב דף תרטז).

(ז) אסיפא דמילתא נראה שהיותר נכון שלא יטה אוזן לשמוע צלילי תיפלתם של אלה הישמעאלים, ולבי אומר לי שבכל פעם שמזדמן לאוזניו צלילי המואזין וכ"ש צלילי פעמוני הכנסיות, נכון שיעלה מיד על מסך זכרוננו אורך הגלות חורבן ירושלים ובית מקדשנו ותפארתנו, וד"ל. ועל כל פנים, אינו צריך לסגור החלונות או לאטום אוזניו וכו', משום שהיא הנאה הבאה לו בעל כורחו הגם שדרכה בכך, רק שיכוין לא להנות ודיו. ומותר לציין שאם סלסולי קולות המערב ערבים לאוזניו, תהילות לאל עליון מצויים כיום בשוק דיסקים רבים של חזנים יראי ה' וחושבי שמו שמזמרים ברינה עם קול נעים מילים קדושות למנגינות מערביות והדבר מותר (עיין שו"ת יחו"ד ח"ב סימן ה, ושו"ת יבי"א ח"ו סימן ז. אולם ע' שו"ת וישב הים ח"א סימן ז. וע"ע שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סימן יב), וחלק מהשירות אפילו מיוסדים על רזי הקבלה ממש (ע' זוהר תרומה קעת. ובמ"מ ח"ז דף תרלא אות ו). ויה"ר שנחזה בנבואת הגמרא בסנהדרין (צא:) א"ר חייא ב"א א"ר יוחנן עתידין כל הנביאים כולם לומר שירה בקול אחד, שנאמר "קול צופיך נשאו קול יחדיו ירננו" (ישעיה נב ח). ובזוהר אמור (צה:) גרס עתידין כל ישראל לשורר ולשבח להקב"ה כאותו שבח שמשבחין אותו בליל הסדר וכו', הה"ד "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (ישעיה ל כט), ובמ"מ (ח"א דף תקו). ובזוהר בשלח (נד). אמרו כי אותה שירה לעת"ל תהא שירת הים, ע"ש. וסוד העניין ראה זוהר וילך (רפו). ובמ"מ (חט"ו דף שעט-פא). אמן ואמן.

סימן כג

פיצחו הרים רינה ונהרות ימחאו כף לכבוד רב אחאי גאון, ידידי חביבי, ליש ולביא, נצור בלבבי, חברותא ידי שלן עמדי בעומקא של הלכה משקיעה לזריחה בהיותי בגולה מיחידי סגולה, מצויין במידותיו גם לרבות הליכותיו אשר איתן מושבו במיאמי פלורידה ת"ו, ה' ליאור יצחק זמורה שליט"א. ריש דבר ברך לקחתי וברך לא אשיבנה, שפע ברכות ואיחולים מקרב לב להולדת הבת שתחיה, שמועה טובה עושה נחת (זוהר אחרי מות סד. ובמ"מ ח"א דף קא), יה"ר שתירונו ממנה נחת רב לאורך ימים ושנים עוד ינובון